

LỜI ĐÁP CỦA TẮT ĐẮC

Hỏi – Năm trước vì đạo nhà bồi rồi, cha mẹ khuất hết, bạc tiền không có, cái mộng học đặng lập thân của anh phải tan vỡ. Anh thất chí không làm việc chi hết, thả thả trôi tằm thân vất vả theo phong trần cho qua ngày, chớ không chịu là tay sai cho những kẻ không xứng đáng. May gặp bà Huyện giàu sang mà có một ái nữ bà đem lòng quý trọng anh, lại cô Bạch Yến không phải xấu xa hay hư hèn gì, cô cũng thương yêu anh nữa. Anh vào nhà đó, anh cưới vợ đó, với học thức đủ dùng và với tính tình khéo xử của anh, chắc chắn anh khỏi lo gì hết, mà thân anh cũng được sung sướng trọn đời. Tại sao gần ngày cưới vợ lẽ cưới người ta lo cho anh hết, mà anh lại viết thư từ hôn rồi trốn đi mất biệt?

Đáp – Tại tôi cầu vui, tôi nghe lời chị Cẩm Hương khuyên dụ tôi giả danh Bác vật hàm mỏ. Chừng tôi được biết rõ nhà bà Huyện rồi, biết Bạch Yến là người chơn chất đúng đắn thành thiệt yêu quý tôi, lại biết em thiệt thà trong sạch tha thiết triu mến tôi nên tôi hồi tâm tội bất nhẫn, tôi ăn năn cái tội giả dối mà gạt người, bởi vậy tôi phải tử hôn mà trốn tránh cho khỏi hổ, chớ có chi đâu.

Hỏi – Bà Huyện với cô Bạch Yến đều ép buộc anh đừng lên Lèo mà tìm hàm mỏ, nếu anh cưới vợ rồi anh hung hính ở nhà, anh cứ nói tại bà mẹ vợ không muốn cho anh đi làm việc mà phải tuông rùng leo núi cực khổ tằm thân, thì ai biết anh Bác vật thiệt hay Bác vật giả gì đâu mà anh hổ thẹn?

Đáp – Mình là người có giáo dục, nếu mình gian xảo giả dối mình hổ với lương tâm của mình thì chịu không nổi rồi, đợi tới người ta vạch mặt ra mà chê cười khinh rẻ thì còn gì mà kể. Huống chi em Bạch Yến khêu gợi làm lửa tình phừng dậy trong lòng tôi nữa. Tôi nói chuyện với em lần chót tại nhà chị Cẩm Hương, tôi có hỏi thử em vậy chớ em yêu tôi có phải tại chức Bác vật hay không. Em trả lời em thương anh Tắt Đắc chớ không thêm kể anh Bác vật nào hết. Một câu trả lời đó đủ cho tôi phải bỏ đất Sài Gòn mà trốn đi mất. Vì tôi yêu quá em Bạch Yến tôi đem giả dối của tôi mà đáp lại với thành thiệt của em, thì tôi hổ thẹn quá, phải từ hôn chớ không thể làm chồng em được. Khi em Bạch Yến về rồi tôi có than thở nỗi lòng của tôi với chị Cẩm Hương. Chị không hiểu đầu óc của tôi, bởi vậy tôi phải viết thư ngay cho em Bạch Yến mà từ biệt.

Hỏi – Ra đi anh có nói cho anh Võ Lộ với anh Tự Trọng biết tại có nào mà anh phải bỏ đất Sài Gòn và có nói anh đi đâu hay không?

Đáp – Không. Nói ra chắc hai ảnh cũng không hiểu nỗi lòng của tôi. Chẳng khác nào chị Cẩm Hương mà còn sợ hai ảnh đem chủ nghĩa ra mà lý luận dông dài làm nhọc lòng thêm nữa chớ ích gì, lại tôi quyết bỏ biệt đất Sài Gòn đến chết cũng không trở về đó nữa, thì nói cho hai ảnh biết làm chi. Tôi đã tính lánh em Bạch Yến nếu nói đi chỗ nào cho người ta biết té ra tôi muốn cho em Bạch Yến hỏi thăm rồi đi theo đặng yêu cầu tôi trở về hay sao.

Hỏi – Rồi anh đi tỉnh nào mà tôi tìm không ra?

Đáp – Khi ở trong nhà kêu xích lô chở hoa ly ra đi, thì tôi quyết tránh Sài Gòn chớ thiệt tôi chưa tính coi phải đi đâu, bởi vậy ra tới bên xe đồ tôi bước xuống xe mấy anh lơ bắt mỗi áp lại giành xách hoa ly và hỏi tôi đi đâu. Tôi nắm chặt hoa ly không cho lấy và nói chưa biết đi đâu. Mấy anh lơ ngạc ngó nhau mà cười, bộ họ tưởng tôi khùng.

Tôi mới xách hoa ly lại quán mà ngồi, biểu anh bán quán làm cho tôi một ly cà phê nóng. Tính ngồi uống đặng quyết định phương hướng. Trước hết trí tôi nghĩ mãi xuất dương đi ra ngoại quốc, có cách đó mới khỏi sợ Bạch Yến. Lại vui thân nơi cảnh lạ quê người, dầu vất vả cũng không ai biết. Ngặt trong lúc không có tới ba trăm đồng bạc, làm sao mà xuất dương đi xa. Đi mấy tỉnh chung quanh Sài Gòn thì gần quá, té ra còn giả dối nữa, giả dối đặng người ta kiếm đem về hay sao? Tôi biết Bạch Yến thế nào cũng cậy người đi kiếm. Mà chị Cẩm Hương đã tốn bạc tiền bộn với tôi có lẽ nào chị chịu bỏ. Long Xuyên là chỗ cha mẹ tôi ở hồi trước, ở đến mười mấy năm nên tôi có quen biết nhiều người. Ngặt chị Cẩm Hương biết gốc gác tôi ở đó, thế nào chị cũng xuống đó mà tìm kiếm trước hết, thì làm sao mà ẩn núp cho yên được. Hơn nữa như tình dầu ở xứ nào cũng vậy hễ giàu sang thì người ta ân cần bợ đỡ, còn nghèo hèn thì người ta bỉ bực khinh khi. Chớ chi tôi về cố hương mà trong túi có bạc muôn ngàn xe hơi Huê kỳ lộng lẫy có kẻ hầu người hạ rần rần thì bảnh lắm, chớ về xứ mà lang thang kiếm chỗ trốn tránh như kẻ phạm tội thì ai mà thềm chứa ai vị tình. Nghĩ tới tình cảnh đó thì tôi lạnh ngắt trong lòng, đầu óc mới sanh chán nản. Trong lúc ấy có một người khách vô quán thấy có vài anh sếp phơ đương ăn hủ tiếu, người mới hỏi thăm bên xe đồ đi Nam Vang ở chỗ nào. Một người sếp phơ nói tại Chợ Lớn mới. Tôi chớp trong bụng muốn đi Nam Vang, vì xứ cao nguyên bấy giờ cũng là ngoại quốc, tiền xe đi lên đó không tốn hao bao nhiêu đường xá trắc trở ít ai đi, lại người Việt kiều cứ ở đó không ai biết gốc gác tôi, chớ trở về Long Xuyên mà lang bang thì tôi gieo tiếng không tốt cho vong linh của cha mẹ tôi, chắc tôi phải đau đớn lắm. Tôi bèn làm quen với người hành khách đó, hỏi ra mới biết người ấy là chủ tiệm Tân Việt bán hàng vải tại Mỹ Tho, người ấy lên Nam Vang dò hỏi giá lãnh đặng mua sỉ đem về mà bán. Tôi bèn hiệp với người ấy ra đại lộ Trần Hưng Đạo đón xe lô vô Chợ Lớn mới, rồi lên xe đồ đi Nam Vang với nhau. Đi dọc đường chủ tiệm Tân Việt hỏi tôi lên Nam Vang chơi hay có chuyện chi. Tôi cũng còn phải giả dối nữa. Tôi nói tôi thất nghiệp ở Sài Gòn xin không được sở làm, nên lên Nam Vang kiếm chỗ ở dạy học thêm., đặng có cơm mà nuôi sống, người nghe tôi nói thất nghiệp thì đem lòng thương tôi nên mời tôi nếu lên tới mà kiếm chưa được chỗ ngụ thì ở chung một phòng trong khách sạn với người đặng anh em có bạn cho vui. Người lại nói phải ở cả tuần đặng quan sát coi có thứ gì mua về bán được thì người mua rồi chở tàu đem về mà bán. Xe chạy vo vo phát mát mát, tôi ngồi nhắm mắt lim dim, nghĩ cảnh đời mà cười thắm. Giả dối thì được lòng mọi người hèn chi thiên hạ mới đua nhau mà giả dối. Lên tới Nam Vang chủ Tiệm Tân Việt cứ theo nài nỉ, nên tôi phải theo người lại khách sạn ở chung một phòng với người. Bữa đầu anh em dắt nhau đi chơi cho biết đường xá. Đến bữa

Người ấy lãnh dắt bạn tôi đi dạo giá hàng, tôi khỏi đi theo nữa tôi thả đi chơi một mình, kiểm xem mấy xóm Việt kiều, chiều mát ra cầu tàu ngồi ngó sóng lớn. Nhắm mùa nước nổi nên dòng nước đổ xuống cuồn cuộn, mặt nước nổi tràn trề gần tới lề đường. Người trí thành thơi được hưởng quang cảnh như vậy chắc ai cũng vui lắm. Hồi nhỏ tôi ở Long Xuyên tôi ưa nước nổi, bởi vậy ngồi ngó sông tôi cảm xúc vô cùng. Tôi nhớ khoảng đời dĩ vãng thì tôi phới phới trong lòng, mà rồi nhớ tới cha mẹ thì tôi ưa nước mát nghĩ dĩ vãng đã băng khuâng, mà nhìn hiện tại lại thêm bút rứt khó chịu. Tôi biết hôm nay ở dưới Sài Gòn có hai người phiền tôi lung lắm, một là chị Cẩm Hương bị tôi gạt làm chị tốn hao gần bạc ngàn, hai là cô Bạch Yến bị tôi dứt tình yêu làm cho cô đổi thương sang giận. Nhưng chị Cẩm Hương có tiền dư nhiều dầu mất một ngàn không đến nỗi chị khổ. Cô Bạch Yến có giận thì trong một thời gian rồi em quên mà lấy chồng khác. Người có địa vị như em thiếu gì kẻ muốn cưới mà lo ế chồng. Mà nghĩ tới Bạch Yến có chồng khác, thì trong lòng tôi nao nao khó chịu, tôi nhớ gặp nhau lần chót, Bạch Yến nói em yêu Tất Đắc chứ không kể Bác vật, thì tôi chảy nước mắt ròng ròng. Tôi muốn xách hoa ly trở về tỏ thiệt nỗi lòng của tôi cho bà Huyện nghe, rồi tôi xin bà tha hết tội lỗi mà cho tôi cưới Bạch Yến đừng cho tôi hết đau khổ vì tôi đã yêu Bạch Yến lắm rồi, nếu xa em thì tôi không thể nào vui mà sống được. Nhưng mà tôi tôi nằm im lìm mà suy nghĩ lại. Tôi tự hỏi trong trí như vậy chứ bà Huyện tử tế mà bà đành quên cái tội giả dối đừng gả con cho thằng điếm hay sao? Bạch Yến thương yêu đến hiến thân cho bợm bầy hay sao? Không chắc. Tôi đã thú thiệt tội lỗi rồi, bây giờ tôi ló mặt về người ta xô tôi ra đường chứ ai cho vô nhà mà mong tha lỗi. Nghĩ tới tình cảnh ấy tôi càng buồn hơn nữa. Tân thời lưỡng nan. Tôi ăn năn sự tôi dại nên gởi thơ mà từ hôn. Tôi khóc ngay.

Hỏi – Lỡ giả dối bây giờ thiệt Bạch Yến yêu anh mà cũng thiệt anh yêu Bạch Yến nữa, hai đảng thành thiệt thiệt tha yêu nhau đấm đuôi mà bị cái thầy Bác vật ma nó nằm ngang không cho phối hiệp với nhau được. Dầu vệt nó qua một bên mà phối hiệp, anh cứ ngó thấy nó đó hoài thì anh cũng không được hưởng hạnh phúc hoàn toàn... Nghĩ tới trường hợp đó anh bực tức. Vậy mà có giờ phút nào anh nản chí thất tình đến muốn quyên sinh cho hết đau khổ hay không?

Đáp – Không, không. Thất chí thất tình mà tự tử là thói quen của đám đàn bà non trí, hoặc của hạng đàn ông thiếu học. Con người nuôi trí đồng đầy đủ, rèn tâm chí vững vàng, gặp giông gió không lung lay, thấy hoạn nạn không sợ sệt, dầu còn một tác hơi cũng tranh đấu, dầu té quị cũng đứng dậy mà cười rồi lấy hơi lấy sức lại mà tranh đấu nữa, chứ có biết sợ đâu mà cạy cái chết để khóa lấp thất bại hay là che đậy tội lỗi. Nếu tôi biết nhìn nhận tội giả dối của tôi, thì tôi

Hỏi – Nếu vậy thì anh cũng thờ một chủ nghĩa với tôi, nên anh mới biết nâng cao ái tình. Mà không được yêu theo thường tình thì anh yêu theo tình cao thượng, thoáng như cô Bạch Yến phiền anh nên cô lấy chồng khác thì anh làm sao?

Đáp – Nếu em Bạch Yến giận mà lấy chồng khác thì tình yêu của em tầm thường quá, có quý giá gì đâu mà đáng kể. Tôi đã có viết trong bức thư từ hôn và cáo biệt, tôi mong ước em quên tôi mà lấy chồng khác. Chỉ có cách đó mới phá tan ái tình của tôi được. Mà bao giờ tôi không hay em cải giá, thì mối tình của tôi nó còn triu triu trong lòng hoài, trí tôi tưởng nhớ em không có gì cản được, mà sự tưởng nhớ đó không tội lỗi, bởi vậy tôi không lo, tôi chỉ lo sợ một điều là sợ em non trí, mà em không giận em bỏ tôi đặng lấy chồng khác, em lại dùng độc dược mà quyên sinh như nhiều cô gái khác cái đó mới gieo đau khổ cho tôi mãi đời, hễ tưởng nhớ tới thì than khóc, chớ không phải vui sướng.

Hỏi – Rồi tại sao anh qua đất Pháp mà học tiếp? Anh làm sao có tiền bạc mà đi?

Đáp – Đó là việc tình cờ. Có lẽ vì tôi có duyên nợ với em Bạch Yến nên trời không cho lấy chồng khác mà cũng không xui khiến em tự tử, rồi trời sắp đặt mà đổi cái giả dối của tôi ra thiệt đặng tôi hết hổ thẹn mà trốn tránh người yêu của tôi nữa. Chuyện này có tánh cách ly kỳ như tiểu thuyết. Để tôi thuật hết cho anh biên. Tôi ở khách sạn với ông chủ tiệm Tân Việt được ba bữa. Qua ngày thứ ba ông bạn ăn cơm chiều với tôi rồi ông than đi xem xưởng dệt lãnh cả ngày mệt mỏi nên ông tính nghỉ sớm đặng sáng bữa sau người ta đưa ông đi xem hải khẩu dương tổ chức tại Vũng Sơn. Ở Nam Vang cũng như ở mấy tỉnh miền hậu Giang của mình mùa nước nổi thì ban đêm trời nực người, ta gọi là nực nước, khó ngủ lắm. Tôi mới để cho ông bạn tôi nghỉ, tôi bận áo ra câu tàu ngồi đặng có gió mát một chút. Đã có vài người ra ngồi đó trước rồi. Tôi nhớ cụ Lão Tử có dạy rằng mọi việc trong đời đều do tạo hóa sắp đặt sẵn hết. Mọi việc đều biến chuyển tự nhiên theo định luật của nó, chẳng cần guồng máy tự động nó quay tự nhiên, chẳng cần phải có ai xô đẩy. Nếu con người làm khôn mớ tay vào mà ché sửa thì tánh cách thiên nhiên sai lạc, guồng máy quay bậy rồi công việc hư hỏng. Đó là học thuyết “vô vi” của cụ Lão Tử, tôi lấy đó mà làm chủ nghĩa mà có người không hiểu họ tưởng tôi không làm gì hết, rồi họ cho tôi biếng nhác không chịu cần lao. Vô vi là không nên làm sai cái lẽ thiên nhiên, chớ cái gì cũng phải làm, nhưng phải làm hồi việc còn nhỏ, còn dễ, chớ việc đã lớn, đã khó, rồi lại mớ tay vào mà làm tự nhiên phải thất bại. Nếu tôi có duyên nợ với

Tôi đương thả trí bình bồng mà nghĩ ngợi, thỉnh thoảng có một bà ngồi hứng gió chung với một băng với tôi, song ngồi đầu kia, bà cất tiếng hỏi tôi ở xóm nào và làm việc sở nào.

Tôi day lại, nhờ mấy ngọn đèn trên cầu tàu cháy sáng, nên tôi thấy bà mặc đồ đen, tai đeo đôi bông xoàn nhấp nhoáng, tuổi lối bốn mươi lăm hoặc năm mươi, lại có một cậu con trai mặc quần soọc, áo sơ mi xanh, cỡ mười lăm hay mười sáu tuổi, ngồi một bên. Tôi trả lời với bà rằng tôi không phải ở đây. Tôi ở Sài Gòn lên đây kiếm sở đi làm hoặc đi dạy học, ngặt chưa quen ai, nên không biết chỗ nào cần dùng người giúp việc mà xin. Bà hỏi tôi lên bao giờ, ngụ tại nhà ai và có đem theo vợ con theo hay không. Tôi nói tôi lên đã được ba bữa rồi, tôi mượn phòng ở khách sạn một mình, và tôi chưa có vợ con chi hết. Bà vui vẻ nói chuyện với tôi một chút thì tôi biết bà là một góa phụ, cha mẹ gốc ở Hà Tiên lên đây buôn bán làm ăn, sanh bà tại đây. Bà chỉ có ba người con. Con trai lớn nhất của bà đã có vợ có con, hiện đương quản lý hãng xuất nhập cảng của chồng bà để lại tại chợ Nam Vang. Đứa con gái thì bà đã gả lấy chồng thuộc con nhà phú thương ở trong bắc Tâm Bạng. Hiện giờ bà ở trong một biệt thự, bà mua năm trước ngang xóm người Hoa, mà ở cho thanh tịnh, với đứa con trai út đi chơi với bà đó. Bà nghe tôi kiếm chỗ dạy học coi bộ bà mừng. Bà hỏi tôi học lực tới bậc nào. Tôi nói tôi đã có bằng tú tài kỳ nhất ở bên Pháp và chưa kịp thi kỳ nhì thì cha mất nên tôi phải bỏ mà về, rồi kể mẹ tôi mất nữa, nên tôi phải bỏ học luôn. Bà suy nghĩ một chút rồi bà nói bà có hãng xuất nhập cảng để cho con trai lớn bà coi, mà nó biết chữ Việt với nói tiếng thổ giỏi, song không biết chữ Pháp và chữ Anh nên giao dịch nhiều khi bất tiện. Con bà thường nói phải cho thằng em nó học chữ tiếng Anh, chữ Pháp cho rành dặng sau anh em chung nhau mà mở rộng ngành xuất nhập cảng mới có lợi lớn. vì vậy nên bà cho con út của bà tên Khai mười lăm tuổi, học trường trung học Nam Vang năm nay đương ngồi lớp tư. Vì nghe tôi muốn kiếm chỗ dạy học bà muốn rước tôi về nuôi đặng ban đêm và Chú nhứt dạy riêng cậu Khai học cho mau tinh tấn, chớ nhà trường không đủ giáo sư nên sự dạy dỗ không được cần mẫn lắm. Tôi đương kiếm nơi nương náu cho qua ngày, nghe bà nói như vậy tự nhiên tôi mừng nên tôi chịu liền. Bà mời tôi lên xe đặng bà đem tôi về cho tôi biết nhà bà rồi sẽ tính. Tôi theo mẹ con bà vô mé sông thì có một chiếc xe hơi lộng lẫy đậu ở đó mà chờ bà. Bà mời tôi lên xe rồi dạy sớp-phơ, người thổ, chạy vô hãng. Xe ngừng bà dắt tôi vô hãng, chiếm hai căn nhà lầu, trước có gấn bằng hiệu:

THIỆN CHÍ

Xuất nhập cảng

Bà giới thiệu tôi với cậu con trailơn của bà là chủ hăng, tên Hai Quảng tuổi 25, 26 vui vẻ bật thiệp. Cậu Hai Quảng nghe mẹ nói tôi có học ở bên Pháp năm sáu năm, đậu bằng tú tài nên tính cậy tôi về ở đặng dạy riêng cho Khai thì cậu bằng lòng lắm. Cậu lại tính như vậy: ban ngày Khai mặc tới trường mà học, tôi rảnh rang thì giúp hăng. Nếu có thơ từ bằng chữ Pháp thì cắt nghĩa cho cậu với nhân viên trong hăng hiểu. Sớm mời đưa Khai đi học thì tôi theo xe ra hăng ở chơi, nhưng có giấy tờ gì thì coi giùm. Trưa xe rước Khai thì tôi theo mà về. Buổi chiều tôi ở trong nhà mà nghỉ. Nếu có thơ từ chi gấp thì sẽ cho xe vô rước tôi hoặc sai người đem vô cho tôi coi. Cậu Hai Quảng hỏi tôi vừa dạy em cậu học vừa giúp cho hăng như vậy tôi muốn số lương tháng bao nhiêu. Tôi khiêm nhường nói rằng tôi là người mồ côi lưu lạc đương kiếm chỗ an ổn mà dung thân. Tôi không biết uống rượu, không biết hút thuốc, cũng không ham vui chơi. Bởi vậy bà với cậu nếu tin cậy mà xin tôi giúp thì miễn bao cơm nước áo quần cho tôi no ấm thì đủ, còn lương bổng thì trả bao nhiêu cũng được, tôi không có vợ con, lại không phải việc mua bán nên tôi đòi hay chê ít mà ngại. Mẹ con cậu nghe tôi nói dễ dãi như vậy thì rất vui lòng, nên nói, mẹ con cậu làm ăn lớn biết công ơn của người giúp sức, bà khuyên tôi yên lòng mà phụ giúp, mẹ con bà biết xử phải quấy chớ không phải hạng bạc ơn bội nghĩa đâu. Rồi sau đó bà chở tôi về biệt thự cho biết chỗ bà ở đặng sáng bữa sau đem hành lý vô liền.

Bà chủ nhà cùng cậu Khai đưa tôi đi xem hết các phòng trong biệt thự, tới cái phòng lớn, chỗ Khai ngủ, bà nói sáng bữa sau bà sẽ dọn dẹp lại mà để hai cái giường, hai cái tủ, một bàn viết cho thấy trò ở chung đặng thấy dạy trò học cho tiện. Chung quanh biệt thự có cây mát mẻ, phía trước có đại lộ nằm dọc theo mé rạch lớn, đứng ngoài cửa thấy sông Cửu Long. Ấy là một chỗ ở dưỡng nhàn dưỡng trí êm ấm thần tiên không có chỗ chê được.

Tôi nghĩ trời thương tôi lắm nên mới sắp đặt cho người hảo tâm cứu vớt tôi và có chỗ an ổn cho tôi nương náu. Tôi cảm ơn bà chủ và xin phép vô khách sạn thu xếp hành lý rồi bữa sau tôi sẽ vô mà ở, bà biểu sếp-phơ đem xe ra đưa tôi đi cho biết chỗ ngụ. Bà dặn tôi bữa sau cứ ở khách sạn mà chờ, xe đưa Khai đi học rồi sẽ trở lại đó rước tôi.

Đi về dọc đường tôi hỏi anh sếp-phơ tôi mới biết bà chủ này là Ba Hòa, người Việt giàu nứt nhĩ ở đất Chùa Tháp, bà nhờn đức tử tế, rộng rãi, biết thương kẻ thất thời suy sụp.

Về tới khách sạn tôi thuật chuyện gặp gỡ may mắn của tôi cho ông chủ tiệm Tân Việt nghe đặng sáng bữa sau tôi từ biệt ông. Ông mừng giùm tôi có chỗ dung thân. Ông tỏ ý muốn giúp tôi một số tiền ăn xài cho tới cuối tháng mới lãnh lương. Tôi cảm ơn thành tình của ông và nói tôi còn tiền đủ dùng, hôm nay tôi làm hao tổn của ông nhiều rồi, tôi không dám thọ ơn thêm nữa.

Thế thì từ đó đã an thân rồi. Tôi quyết để cho guồng máy thiên nhiên tự động, tôi lo làm phận sự của tôi cho vuông tròn mà thôi, không dám mó tay vào che sửa gì nữa.

Vô ở hồi sớm mai thì tôi bắt đầu dạy cậu Khai học liền.

Tôi sắp đặt chương trình làm việc. Buổi sớm mai tôi theo xe ra hãng Thiên Chí mà coi chừng cho nhơn viên làm sổ sách và nếu có thơ từ chữ Pháp thì tôi viết hoặc đọc cho cậu Hai Quảng. Buổi chiều tôi soạn bài vở để dạy cậu Khai. Bữa nào trời tốt, chiều Khai đi học về tôi dắt cậu đi bộ chơi đặng giải trí. Sáu giờ rưỡi về ăn cơm. Bảy giờ cắt nghĩa bài của trường ra cho cậu hiểu và chỉ cách cậu làm rồi tiếp dạy bài riêng của tôi thêm nữa cho tới 9 giờ thì để cho cậu nghỉ.

Đêm đầu thì bà Ba Hòa đưa cho tôi hai trăm đồng bạc, biểu tôi cắt để muốn mua vật chi thì sẵn có tiền mà mua. Tôi nói tôi còn tiền tôi không chịu đầu nhận, bà nài ép qua tôi không dám chối từ nữa.

Cách ít bữa sau ông bạn của tôi là chủ tiệm Tân Việt lại hãng Thiên Chí kiếm tôi mà từ giã đặng về Mỹ Tho. Tôi giới thiệu ông với cậu Hai Quảng chủ hãng. Hai đảng nói chuyện buôn bán với nhau, rồi thỏa thuận cùng nhau trao đổi hàng hóa, như Mỹ Tho thì cần phải có cá khô, đậu khấu, tiêu sọ, hàng lụa Nam Vang, còn Nam Vang cần dùng muối hột, chén đĩa, lu mái của Nam Việt, thì hỏi nhau mà chịu giá.

Vì buổi chiều tôi thường đi chơi với cậu Khai, khi đi xe khi đi bộ, nên trong vài tuần những người giàu có ở trong vùng họ hay bà Bạch Yến Hòa nuôi tôi trong nhà đặng dạy riêng con bà lúc ban đêm. Ông Lái Hiền người Việt với ông Kim Sung người Thổ làm quan trong Hoàng cung, cả hai đều giàu có ở gần đó và có con học một lớp với Khai, hai ông đến cậy bà Ba Hòa nói với tôi dạy luôn giùm con của hai ông đồng tuổi với Khai, con ông Hiền tên Lương, còn con ông Kim Sung tên Kim Yum. Bà Bạch Yến chịu cho tôi dạy giúp thì tôi dạy luôn ba trò cũng như một nên không có gì mà từ chối... Bà Ba nói mỗi tháng bà đền ơn cho tôi hai trăm đồng. Hai ông kia hứa sẽ làm y như bà và lãnh chịu quần áo cho tôi bận.

Tôi ở đây trong ba tháng bà Ba Hòa thương tôi cũng như em cháu ruột thịt trong nhà, cậu Hai Quảng nhờ có tôi nên cậu mua bán mạnh mẽ dễ dàng, còn ba em nhỏ nhờ tôi dạy riêng nên trong lớp ba em vượt lên học giỏi hơn chúng bạn hết thầy. Tôi cứ cảm cúi làm phận sự, ban đêm nằm tưởng nhớ Bạch Yến đặng may có em trong giấc mộng vậy thôi. Tôi để cho thời gian trôi chảy tự do, mà cũng để cho guồng máy thiên nhiên mặc nhiên tự động, tôi không muốn toan tính hay sửa đổi gì hết. Thế mà mọi người ở gần ai cũng vui lòng nên ai cũng yêu quý tôi, nên người chăm nom lo cho tôi ăn uống sung sướng, kẻ đặt may áo quần cho tôi mặc đàng hoàng. Còn người xa tôi không hiểu họ thương ghét thế nào, chỉ thềm vái cho người ta quên cái thói điếm đảng giả dối của tôi làm lỗi.

Qua năm sau phong trào quốc gia độc lập tiến triển khắp trong nước Cao Miên. Những người Thổ có cơm tiền đều đua nhau cho con trai xuất dương du học đặng un đúc tài nghệ mà giúp nước. Phần nhiều thì qua Pháp đã quen biết rồi. Ba cậu nhỏ học trò của tôi rộn rục đòi đi, sợ lức đực học trong nước ngày sau thua sút chúng bạn về mặt tài trí. Bà Ba Hòa thương lượng với hai ông kia rồi cả ba người hiệp ý nhau mà cậy tôi diu dắt ba cậu nhỏ qua Pháp ở, chăm nom chỉ biểu cho chúng ăn học. Tiền ăn học của ba cậu nhỏ thì con của ai nấy chịu riêng. Còn tôi ăn ở mà diu dắt trông thì mỗi người chịu cho tôi mỗi tháng một ngàn cộng chung là ba ngàn đồng bạc Cao Miên, tính ra ba mươi ngàn quan tiền Pháp, tiền máy bay bận đi cũng như bận về thì ba người chung đậu mà chịu cho tôi đặng dắt ba cậu nhỏ đi nghỉ hè hoặc du lịch.

Thiên cơ động biến chuyển qua thế này tôi cứ để cho nó quay luôn, tôi không dám thò tay mà chặn lại. Vì vậy nên không tính trước mà tôi phải trở qua Paris với ba cậu Khai, Lương và Yum. Tôi mượn hai phòng ở với ba cậu, đem ba cậu vào trường trung học mà học tiếp lớp ba, ban đêm tôi dạy ba cậu học riêng, ban ngày tôi rảnh tôi đi học toán Pháp. Cuối niên khóa đó ba cậu nhỏ thi đậu bằng trung học đệ nhất cấp hết cả ba. Cha mẹ vui lòng gởi tiền thêm mà thưởng công tôi. Tôi cũng thi đậu tú tài toàn phần về môn toán nữa. Cũng nhắm mắt mà để thiên cơ tự động, chừng khai trường tôi đem ba cậu nhỏ học lớp nhì. Còn tôi thì thi đậu đợc trường học về ngành khoáng sản, tôi nhớ tội cũ nên tôi nỗ lực mà học hoặc may có trúng câu lộng giả thành chơn mà đổi Bác vật giả ra Bác vật thiệt hay chăng.

Thiệt nhờ có kinh nghiệm, tôi cứ lo nhiệm vụ không dám mó tay vào cái máy thiên nhiên của Tạo hóa nữa, bởi vậy ba năm sau ba học trò của tôi đều lấy đợc bằng Tú tài toàn phần cả ba. Còn tôi cũng lấy đợc bằng Bác vật hàm mở nên trở về đây. Ba trò của tôi đã lớn tuổi và lịch lãm đờng đi nước bước rồi nên không cần tôi diu dắt nữa. Lương với Yum thì ở luôn bên Pháp chờ khai trường vào trường đại học mà học tiếp. Còn Khai thì mẹ nhớ nên về thăm mẹ vài tháng rồi gần khai trường cậu sẽ trở qua. Tới sân bay có mẹ với anh chực rước cậu đi luôn về Nam Vang, tôi mới rẽ mà về đây.

Hỏi – Trong lúc anh qua Pháp học mấy năm đó anh có gởi thơ cho cô Bạch Yến biết hay không?

Đáp – Không dám. Khi ra đi tôi chưa có Tú tài toàn phần, tôi đâu dám mong học trước khoáng sản đợc mà gởi thơ. Chừng đợc vào học trường ấy tôi cũng không dám chắc thi đậu Bác vật hàm mở mà khoe khoang. Tôi thất kinh một lần rồi, không dám lợi dụng chủ nghĩa “vô vi” nữa, để cho máy thiên nhiên tự động thế nào thì thế.

Hỏi – Sao thi đậu bằng Bác vật rồi, anh không viết thơ cho cô Cẩm Hương hoặc anh Võ Lộ hay anh Tự Cao mà hỏi thăm coi cô Bạch Yến đã lấy chồng khác hay không, mà về tới Sài Gòn anh dám đi ngay vô nhà cô?

Đáp – Có hại gì đâu mà ngại việc đó. Vì trước kia tôi đổi với bà Huyện và em Bạch Yến, bây giờ hết đời rồi, tôi phải ghé mà cho hay và xin tha lỗi cũ. Dầu em Bạch Yến có chồng tôi cũng được phép thăm em vậy chớ.

Hỏi – Anh làm như vậy, anh không sợ cô Bạch Yến, nếu cô có chồng khác, thì cô buồn cô hổ thẹn hay sao?

Đáp – Tôi không có ác ý đến chọc em Bạch Yến buồn hay hổ thẹn đặng cười em. Tôi không có đầu óc tiểu nơn như vậy được. Vì trước kia tôi yêu em quá, tôi mới ăn năn cái tội giả dối mà viết thư từ hôn. Tôi tha thiết yêu cầu em quên tôi, giận tôi là thằng điếm mà lấy chồng khác, ưng người thẳng ngay trong sạch cho xứng với tình yêu nồng nhiệt của em. Trót mấy năm tôi thầm mong ước em có chồng khác đặng tôi dứt mối nợ tình. Tôi đã có nói tình yêu ôm ấp là tình yêu tầm thường. Nếu tôi biết em đã có chồng khác thì tôi giữ tình yêu cao hượng càng quý, cần gì có bằng Bác vật thiệt rồi tôi còn lết tới với cái ý trêu bẹo hoặc làm cho em thương tiếc hoặc phá cho em lỗi đạo cang thường của em. Sở dĩ tôi về tới tôi nơn tiện đường ghé nhà em trước hết là thăm bà Huyện và em đặng tôi xin tha thứ tội giả dối trước của tôi, là vì tôi hay em Bạch Yến kiên tâm thủ tiết mà chờ tôi, em không lấy chồng khác. Tôi kính mến ái tình của em quá nên tôi phải ghé em trước mà thấu ngắn thời giờ chờ đợi của em càng sớm càng hay.

Hỏi – Té ra anh có dò hỏi trước nên anh biết cô Bạch Yến chờ anh hay sao?

Đáp – Đó là việc tình cờ mà tôi biết chớ không phải tôi dò hỏi, số là lúc tôi gần thi ra trường, một bữa cậu Khai là học trò của tôi và ngụ chung một phòng với tôi cậu dắt về một người bạn học chung một lớp với cậu mà tiến dẫn cho tôi biết. Cậu nói bạn cậu tên là Thường người Sài Gòn ở bên học toán thi rớt, nên năm nay cậu qua Pháp học toán lại mà thi. Cậu Thường muốn cậu tôi dạy cho cậu ít bữa đặng cậu vào thi cho chắc ý. Tôi hỏi cậu Thường là con của ai, ở Sài Gòn mà ở mé nào. Cậu Thường nói cậu là con ông Phán Qui ở Tân Định, cậu mới qua đây học tiếp lớp toán mấy tháng nay.

Tôi nhớ năm trước bữa làm lễ cầu thân tại nhà bà Huyện thì có đủ vợ chồng ông Phán Qui dự tiệc. Tôi hỏi thăm bà Huyện Hớn. Cậu Thường nói chuyện với tôi một hồi thì không cần phải hỏi tự nhiên tôi được biết con gái bà Huyện đã hứa hôn rồi, nhưng chưa cưới mà người chồng lại từ hôn nên cô giận cô thề ở vậy mà nuôi mẹ, cô không thèm ưng ai nữa. Rõ ràng đó là cái máy của thiên nhiên tạo hóa sắp đặt cho nó quay như vậy. Tôi để cho nó quay, tôi không dám đụng chạm tới nó nữa.

Hỏi – Hôm nọ anh nói rằng Bác vật khoáng sản, rồi đây anh lên vùng Cao nguyên trung phần mà tìm mỏ. Cưới vợ rồi anh lại vui lòng mà đi và bà Huyện cũng bằng lòng mà để cho anh đi hay sao?

Đáp – Phụng sự quốc gia là một nghĩa vụ không ai được phép thôi thoát. Dầu từng quân làm binh mà xông tên lướt đạn cũng không từ, chẳng luận là đi

Hỏi – Tôi hỏi đủ rồi. Tôi rất cảm ơn anh. Khuya rồi để tôi về cho anh nghỉ. Buổi chiều mai sẽ trở lên mà phỏng vấn cô Bạch Yến.